

Marknadskontroll

En myndighetsuppgift

Marknadskontroll ska se till att produkter på marknaden uppfyller krav på skydd och säkerhet för konsumenter, arbetstagare och miljö. Den ska också skydda seriösa företag mot illojal konkurrens.

Marknadskontroll innebär att ansvarig myndighet kontrollerar att produkter som säljs uppfyller gällande egenskapskrav, att de är märkta och kontrollerade på föreskrivet sätt samt att det finns dokumentation för produkten, t. ex. bruksanvisning och teknisk dokumentation.

Den ansvariga myndigheten ska vidta åtgärder mot de ekonomiska aktörer vars produkter inte uppfyller ställda krav. Åtgärder som kan bli aktuella är till exempel försäljningsförbud, tillbakadragande av produkter från marknaden eller återkallande av produkter från slutanvändare.

Marknadskontroll sker dels i form av planerade kontroller hos tillverkare, importörer och återförsäljare, dels som reaktioner på rapporterade olyckor, klagomål från allmänheten eller varningar från myndigheter i andra länder. Informationsaktiviteter utgör också en viktig del i marknadskontrollen. Marknadskontroll omfattar inte förhandskontroll eller kontroll av produkter i bruk.

På grund av den snabba produktutvecklingen och den stora mängden produkter som tillhandahålls på marknaden är det omöjligt att kontrollera alla produkter. Därför sker marknadskontroll vanligtvis i form av stickprov efter riskbedömning.

KRAV PÅ ATT MARKNADSKONTROLL SKA BEDRIVAS FINNS I:

- EU-förordning 765/2008 om ackreditering och marknadskontroll
- Förordning (2014:1039) om marknadskontroll av varor och annan närliggande tillsyn
- Produktsäkerhetslagen (2004:451)
- Produktsäkerhetsförordningen (2004:469)
- Sektorslagstiftning

LAGSTIFTNING

För att underlätta fri rörlighet och fri handel på den inre marknaden har EU på många områden kommit överens om gemensamma regler. EU-förordningar är direkt tillämpliga i alla medlemsstater i EU medan EU-direktiv måste genomföras i nationell lagstiftning, dvs i lagar, förordningar eller föreskrifter. Medlemsstaterna får inte införa nationella krav som skiljer sig från de inom EU överenskomna och därför kallar man dessa rättsakter för "harmoniserade". Många av dessa produkter ska vara CE-märkta.

För vissa produkter finns det inga gemensamma regler på EU-nivå och kraven kan skilja sig åt mellan medlemsstaterna. Man brukar kalla detta det "icke harmoniserade området". Sådana produkter får inte CE-märkas.

Förutom produktspecifik lagstiftning finns övergripande krav på produkters säkerhet, ekonomiska aktörers skyldigheter etc. Sådana krav finns till exempel i Produktsäkerhetslagen (2004:451) och Produktsäkerhetsförordningen (2004:469).

Handel över gränser

Den fria rörligheten av varor är en av EU:s grundläggande friheter. Därför sker ingen gränskontroll vid handel inom EU. Vid import från länder utanför EU kan myndigheterna kontrollera att varorna uppfyller det europeiska regelverket.

Tullverket har till uppgift att kontrollera varuflödet, bidra till konkurrensneutral handel och till ett säkert samhälle. Tullverket ansvarar för att tullar, skatter och avgifter tas in på ett rättssäkert och effektivt sätt samt att in- och utförelsestrukturer efterlevs.

I samband med import och export av varor kan Tullverket göra dokument- och varukontroller. Det kan finnas särskilda bestämmelser och regler för olika varor och det är viktigt att man vet vad som gäller redan innan man importerar. Tullverket samverkar med marknadskontrollmyndigheterna, som har rätt att få ut uppgifter från Tullverket gällande import och export. Marknadskontrollmyndigheterna kan också i samråd med Tullverket diskutera olika åtgärder för att stoppa bristfälliga varor vid gränsen.

Tullverket har rätt att stoppa en misstänkt vara vid gränsen. Om misstanken finns kvar efter Tullverkets kontroll kan Tullverket fatta beslut om att hålla kvar varorna. Därefter underrättas berörd marknadskontrollmyndighet. Om marknadskontrollmyndigheten

bestämmer sig för att vidta åtgärder kommer varorna att hållas kvar av Tullverket till dess att Tullverket får information om vilka åtgärder marknadskontrollmyndigheten kommer att vidta.

Krav på gränskontroll vid import av varor från tredje land och samarbete mellan tull- och marknadskontrollmyndigheterna finns i EU-förordning 765/2008 om ackreditering och marknadskontroll. EU har också utarbetat riktlinjer för samarbete mellan tull- och marknadskontrollmyndigheterna.

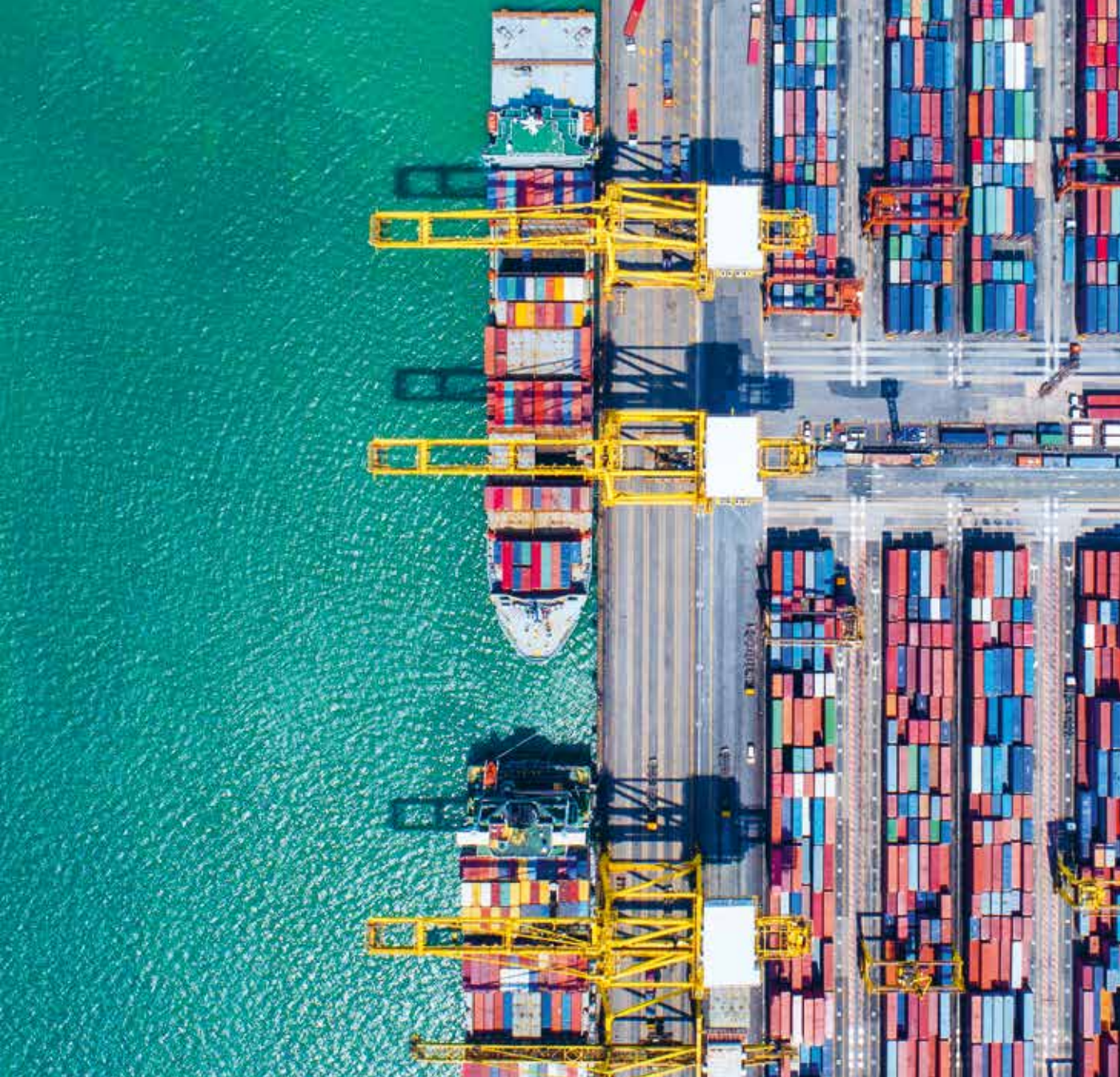
Kommerskollegium är en myndighet som bland annat har till uppgift att hjälpa företag med information om gällande regelverk för specifika produkter i Sverige. Kommerskollegium kan också genom sitt SOLVIT- center hjälpa till att lösa problem med myndigheter i andra medlemsstater som rör eventuella hinder mot den fria rörligheten av varor, tjänster, personer och kapital.

CE-märkning är en produktmärkning för EU:s inre marknad. Bokstäverna CE är en förkortning för Conformité Européenne (ung. "i överensstämmelse med EU-kraven). En produkt med CE-märkning får säljas på den inre marknaden utan ytterligare krav.

Förutsättningarna för att få CE-märka en produkt är att:

- produkten överensstämmer med grundläggande krav på exempelvis hälsa, säkerhet, funktion och miljö
- föreskrivet kontrollförfarande har följts

MARKNADSKONTROLLMYNDIGHETERNA

Arbetsmiljöverket, Boverket, Elsäkerhetsverket, Energimyndigheten, Folkhälsomyndigheten, Kemikalieinspektionen, Konsumentverket, Inspektionen för vård och omsorg, Läkemedelsverket, Myndigheten för press, radio och tv, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Naturvårdsverket, Post- och telestyrelsen, Socialstyrelsen, Strålsäkerhetsmyndigheten, Swedac och Transportstyrelsen.

EU:S INRE MARKNAD

- 31 länder (EU-länderna + Norge, Island och Lichtenstein inom det europeiska ekonomiska samarbetsområdet, EES)
- 500 miljoner konsumenter
- 20 miljoner företag
- Cirka 80 % av Sveriges import sker från inre marknaden
- Cirka 70 % av Sveriges export sker till inre marknaden

Företagens ansvar

Tillverkare har det yttersta ansvaret för att deras produkter uppfyller alla regler, men även importörer och distributörer har skyldigheter.

Det är nödvändigt för alla företag att känna till de regler som gäller för produkter man tillverkar, importerar, distribuerar eller säljer. Det kan gälla specifika produktkrav på säkerhet, hälsa och miljö, men även krav avseende dokumentation och märkning. Produkter som inte uppfyller alla tillämpliga krav får inte saluföras. Företag måste dessutom känna till vilka skyldigheter de har att informera eller varna behöriga myndigheter och allmänheten om eventuellt farliga produkter som de på något sätt är ansvariga för.

En harmoniserad lagstiftning innebär att samma regler gäller för alla ekonomiska aktörer på den inre marknaden och att alla produkter ska uppfylla samma krav. Även på det icke harmoniserade området gäller att produkter ska vara säkra och uppfylla tillämpliga krav.

BEDÖMNING AV ÖVERENSSTÄMMELSE

Bedömning av överensstämmelse är ett förfarande som syftar till att visa huruvida specificerade krav avseende en produkt har uppfyllts. Ibland föreskriver regelverket att tillverkaren måste anlita ett oberoende organ under konstruktions- eller tillverkningsprocessen för att utföra bedömning av överensstämmelse.

Ett bedömningsorgan kan vara ackrediterat eller icke ackrediterat. På vissa områden ställs det krav på ackreditering. Ackreditering är en kompetensprövning som görs enligt europeiska och internationella standarder. Ett ackrediteringsorgan kontrollerar regelbundet att bedömningsorganet i fråga är kompetent att utföra de uppgifter som de ackrediterats för. Det svenska ackrediteringsorganet är Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll, Swedac.

Ett exempel på oberoende organ är s.k. anmälda organ. Sådana organ kompetensbedöms gentemot krav i lagstiftning som har sitt ursprung i särskilda harmoniserade rättsakter för produkter som utarbetats

på EU-nivå. De anmälda organens huvudsakliga uppgift är att tillhandahålla tjänster för bedömning av överensstämmelse enligt de villkor som anges i dessa rättsakter. Organen verkar på hela den inre marknaden och tillverkare får fritt välja vilket organ de vill anlita.

Anledningen till att dessa organ kallas anmälda organ är att de efter att ha kompetensbedömts och utsetts av behörigt organ i en EU-medlemsstat anmäls till EU-kommissionen. I Sverige är det Swedac som är behörigt organ för att kompetensbedöma, utse och anmäla dessa organ. Processen liknar den för ackreditering. Förutom relevant teknisk expertis måste de även uppfylla krav på t.ex. oberoende, opartiskhet och ekonomisk stabilitet. En förteckning över alla anmälda organ finns på EU-kommissionens webbplats, i en offentlig databas som kallas Nando.

DOKUMENTATION OCH MÄRKNING

Tillverkaren och andra ekonomiska aktörer måste kunna tillhandahålla olika slags dokument för att bevisa överensstämmelse med lagstiftningens krav. Det kan röra sig om teknisk dokumentation innehållande t.ex. konstruktionsritningar, provningsresultat, intyg och riskbedömningar, bruksanvisningar eller redovisning av standarder.

I många fall föreskriver lagstiftningen om olika slags märkningar av produkten. En vanlig märkning är den s.k. CE-märkningen. I de fall lagstiftningen gällande en produkt föreskriver om sådan märkning måste produkten vara CE-märkt. Märket innebär att tillverkaren försäkrar att alla krav i tillämplig lagstiftning är uppfyllda. Det är förbjudet att CE-märka andra produkter.

Den svenska organisationen

Hur marknadskontroll bedrivs och är organiserad kan variera från land till land. I Sverige är den uppdelad mellan ett stort antal myndigheter som har olika ansvarsområden.

MARKNADSKONTROLLRÅDET

Swedacs samordning av den svenska marknadskontrollen sker i stor utsträckning genom Marknadskontrollrådet, där representanter från ett stort antal marknadskontrollmyndigheter samt Tullverket och Kommerskollegium ingår. Rådets funktion, uppgifter och sammansättning regleras i en svensk förordning (2014:1039) om marknadskontroll av varor och annan närliggande tillsyn. Swedac innehar ordförandeskapet och sekretariatet för Marknadskontrollrådet.

Rådet träffas 4–5 gånger per år, men den största delen av verksamheten sker löpande, framför allt i form av genomförande av årliga nationella marknadskontrollplaner. Dessa planer består av myndighetsgemensamma aktiviteter och kompletterar de sektorsplaner för marknadskontroll som de enskilda myndigheterna ska upprätta.

Marknadskontroll är myndigheternas ansvar, men att denna sker effektivt ligger i allas intresse och myndigheterna har ett nära samarbete med företag och konsumenter. Bland Marknadskontrollrådets uppgifter hör att samråda med näringslivs- och konsumentorganisationer. Representanter från sådana organisationer deltar vid vartannat ordinarie möte i Marknadskontrollrådet och i flera av rådets arbets- och referensgrupper.

Några länder har valt ett centraliserat system där ett fåtal myndigheter kontrollerar flera produktområden och vars huvuduppgifter är just kontrollfunktioner. Andra länder har en mer decentraliserad organisation. I några länder sker den huvudsakliga samordningen inom regeringen, i andra är denna uppgift delegerad till någon myndighet. Sverige har valt ett decentraliserat system, där ett stort antal myndigheter, ca 20 stycken, ansvarar för marknadskontroll på de ansvarsområden inom vilka man ofta även är föreskrivande myndighet. Sverige har gjort bedömningen att denna organisation passar den svenska förvaltningskulturen med självständiga expertmyndigheter bäst.

En sådan decentraliserad organisation kräver samordning, särskilt då flera myndigheter ofta ansvarar för kontroll av olika aspekter av samma produkt. Samordning av insatser är vidare kostnadsbesparande både för myndigheterna själva och för företagen som ska kontrolleras. Dessutom är det viktigt att myndigheterna tolkar och tillämpar gemensam lagstiftning likartat.

SWEDAC SAMORDNAR

Swedac är ansvarig myndighet för samordning av den svenska marknadskontrollen. Samordningen sker framför allt genom Marknadskontrollrådet, ett organ bestående av 19 statliga myndigheter. Rådet är placerat vid Swedac. Swedac arbetar även internationellt för ett ökat erfarenhetsutbyte om marknadskontroll och för en enhetlig tillämpning av reglerna för marknadskontroll.

Det internationella samarbetet

Den fria rörligheten av varor inom EU medför att farliga produkter snabbt kan få spridning om marknadskontrollen inte är effektiv. Samarbete mellan myndigheter och länder är en förutsättning för en väl fungerande och resurseffektiv marknadskontroll. EU-samarbetet är särskilt prioriterat.

Alla marknadskontrollmyndigheter deltar i olika internationella nätverk inom sina sektorsområden. Bland dessa kan nämnas de administrativa samarbetsgrupper som inrättats under många av EU:s produkträttsakter, s.k. AdCo-grupper. Det finns också sektorsövergripande nätverk.

IMP-MSG (Internal Market for Products - Market Surveillance Group) är en arbetsgrupp inrättad av EU-kommissionen bestående av marknadskontrollexperter från alla EU:s medlemsstater. Arbetsgruppen fokuserar på tillämpningen av marknadskontrollbestämmelserna i EU-förordning 765/2008 om ackreditering och marknadskontroll samt EU-beslut 768/2008 om en gemensam ram för saluföring av produkter. Swedac är svensk representant i IMP-MSG.

GPSD-kommittén (General Product Safety Directive) är en kommitté som inrättats för att samordna aktiviteter under, och tillämpningen av, det allmänna produktsäkerhetsdirektivet 2001/95/EG, infört i Sverige genom Produktsäkerhetslagen (2004:451). Finansdepartementet och Konsumentverket representerar Sverige i kommittén.

PROSAFE (Product Safety Forum of Europe) är ett informellt nätverk bestående av tjänstemän från europeiska myndigheter som arbetar med övergripande marknadskontroll- och produktsäkerhetsfrågor. I PROSAFE deltar Swedac och Konsumentverket. I särskilda projekt deltar även andra marknadskontrollmyndigheter.

RAPEX (Rapid Exchange of information on dangerous products) är ett system och ett nätverk för alla EU-medlemsstater inom vilket myndigheter snabbt kan informera varandra om farliga produkter och de åtgärder som vidtagits. Konsumentverket är nationell administratör för RAPEX i Sverige.

ICSMS (Information and Communication System for Market Surveillance) är en europeisk produkt databas där EU:s marknadskontrollmyndigheter kan registrera information om produkter man granskat, söka information om produkter som andra myndigheter granskat och utbyta information mellan myndigheterna. Swedac är nationell administratör för ICSMS i Sverige.

UN ECE – MARS (United Nations Economic Commission for Europe - Market Surveillance Group) är en FN-arbetsgrupp för marknadskontroll som består av representanter från marknadskontrollmyndigheter från hela världen. Swedac representerar Sverige i denna grupp.

Processen i korthet

Marknadskontroll omfattar en mängd olika aktiviteter och åtgärder som syftar till att hålla bristfälliga produkter borta från marknaden, från information om gällande regelverk till beslut om restriktiva åtgärder.

1. Marknadskontrollmyndigheten får genom inspektioner eller information från allmänhet, företag, andra myndigheter eller andra länder kunskap om att en produkt är farlig eller inte uppfyller kraven i övrigt.
2. Myndigheten genomför en fysisk kontroll av produkten på plats. Är det uppenbart att kraven på säkerhet, eller andra produkttegenskaper, inte är uppfyllda? Är produkten märkt som den ska? Finns bruksanvisning?
3. Myndigheten begär in övrig dokumentation som ska finnas från ekonomisk aktör, till exempel EU-försäkran om överensstämmelse och teknisk dokumentation.
4. Myndigheten skickar eventuellt in produkten till ett provningslaboratorium för att kontrollera vissa aspekter som inte kan göras utan särskild utrustning/expertis.
5. Om myndigheten gör bedömningen att produkten inte uppfyller kraven kontaktas den ansvariga ekonomiska aktören för att få denne att rätta till bristerna eller vidta åtgärder för att få bort produkten från marknaden.
6. Om inte den ansvariga ekonomiska aktören vidtar nödvändiga åtgärder fattar myndigheten beslut om åtgärder mot den ekonomiska aktören som salufört produkten. Åtgärder som kan bli aktuella är beslut om försäljningsförbud, föreläggande om tillbakadragande från distributör, återkallelse från konsument, ofta förenat med vite.
7. Om produkten är farlig och sålts i andra länder, meddelar myndigheten EU-kommissionen och övriga länder detta via olika informationsutbytes-system.
8. Myndigheten följer upp att den ekonomiska aktören vidtagit beslutade åtgärder.

Vill du veta mer?

→ marknadskontroll.se

Här hittar du mer information om marknads kontroll, aktuell lagstiftning, ansvariga myndigheter och information om farliga produkter och produkter som belagts med försäljningsförbud.

→ marknadskontroll@swedac.se

Du kan också ställa frågor direkt till Swedac per e-post.

SWEDAC - EN MYNDIGHET FÖR KVALITET OCH SÄKERHET

Swedac, Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll, är en statlig myndighet som arbetar för kvalitet och säkerhet. Verksamheten handlar om att produkter och tjänster ska vara säkra och tillförlitliga samt att man ska kunna lita på hur detta bedöms. Swedac sorterar under Utrikesdepartementet och Näringsdepartementet. Swedac innehar ordförandeskapet och sekretariatet för Marknadskontrollrådet.